

SZIGET

Negyvennyolc február 12-én elvittek Požarevacra. Még rám se csapódott a cellaajtó, én már azt mondtam magamban: ha tizenhétben Szibériából a fogolytáborból Mandzsúrián keresztül hazaszöktem, itt se fogok elevenen elpusztulni. Attól a pillanattól fogva engem más nem is érdekelt. Csak a szökés. Hogy hogy léphetnék meg innen. Rögtön azt is tudtam, hogy a tervembe nem avatok be senkit. Sohase szerettem közösködni. Ha szerettem volna, most nem lennék itt. Beléptem volna én is a szövetkezetbe, mint mások, nem lett volna obaveza, Požarevac se lett volna. Mert ahogy ott fölmelegedtem és ahogy hajtani kezdtek ki bennünket munkára, hol az egyik, hol a másik ember súgta oda a foga közül, hogy mit forgat a fejében, társulnék-e hozzá? Csináld, testvér, ahogy tudod: én senkihez nem társulok. Ilyet legjobban, ha az ember egymaga tervel ki. Nekem ebben már volt némi gyakorlatom.

Hm. Ma már én is mosolygok az egészen. De akkor más volt. Az ételével játszott az ember. De ezt is csak most mondom. Mert akkor nem gondoltam én arra, milyen nagy veszéllyel járhat a szökés, olyankor nem ezt fontolgatja az ember, mert ha ezen rágódna, sohase vágna neki. Az én fejemből minden más gondolatot kiszorított az a gondolat, hogy innen, török-szakad, megszökök. Ezzel keltem, ezzel feküdtem. Ebből az egyetlen gondolatból én már mást nem is láttam.

De figyeljen csak ide! Mi volt az egész történetben a különös. Az, ahogy az emberek engem Požarevacról hazacsempésztek. Valósággal hazacsempésztek. Nem teszik ezt meg egy bűnözővel, én mondom magának! De bűnöző voltam-e én? Valahogy az emberek ezt rögtön megérik. Hogy ki micsoda. Miféle. Már ebben is volt nagy tapasztalatom. Persze neked is tudnod kell, hogy kinek szólhatsz. De aki erősen bajba van, valahogy ezt mindig megéri.

Egy csepergős délelőttön léptem ki a sorból. Már tavaszodott. A saját gúnyánkat viseltük, nem adtak ránk rabruhát. Ez megkönnyítette az első lépéseket. Az emberek eligazítottak a vasútállomásra. Epp egy szerelvény állt bent, odamegyek egy kalauzhoz, megkérdezem: „Belgrád?” Int a fejével, hogy szálljak föl. Mondom neki: „De nekem se jegyem, se pénzem, se papírjaim.” Végigmért, spekulált egy darabig, aztán azt mondta: „Szálljon föl és várjon meg a folyosón.” Úgy is lett. Ahogy a vonat elindult, ő is föl szállt, intett a fejével, benyomott a szerelőfülkébe és rám zárta az ajtót. Belgrádig volt elég időm gondolkozni, hogy most mi lesz. Először láttam azt a kalauzt, ő is először látott engem. Megmondtam neki kerekén, hogy pénzem egy vas se. Én semmit se kockáztatok, legföljebb lefűlelnék, visszavisznek és bezárnak az egyesbe. De ez a kalauz az állással játszik. Csakhogy ezt innen a sötét szerelőfülkéből nagyon nehéz megállapítani. Mert az is megtörténhet, hogy a kalauz a szolgálatos rendőrt várja. Ennek most már ki kell várni a végét. Nem tudom, hol járunk, ablak nem volt a szerelőfülkén, ültem bent a vaksötétben és vártam a soromat. Nem tudom, az a fűszál a réten érzi-e, hogy sorvadni kezd, de én éreztem, hogy a hajam töve is zsibbad. Ne higgyen nekem, ha magának ez nehéz.

Mosolyog? Én is már csak mosolyogni tudok az egészen. De nemcsak ezen az egy eseten, hanem mindenben, ami volt és elmúlt. Mert innen nézve mi volt az egész életem? Küzdelem, sok bajjal, keserűséggel, kevés örömmel, úgy, mint a többi ember élete, és most innen visszatekintve már csak mosolyogni tudok rajta. Akkor bizony nem. Példának okáért abban a szerelőfülkében valahol Požarevac és Belgrád között.

Amikor már úgy éreztem, hogy minden hajszálam elzsibbadt, hal-kan kinyílt a füle ajtaja és az én kalauzom a fülembé súgta: „Tűnjön el!” Megérkezünk Belgrádba. Itt egy hordár vett pártfogásba. Ki kellett jut-

ni valahogy az állomás épületéből. Ahogy innen a hordár kicsempészett, az külön mese, de ha itt mindent aprólékosan elmondok, estig se jutunk a történet végére.

Valahogy, magam se tudom hogy, átvergődtem Zimonyba. Nem merem többet vonatra szállni. De mutatkozni se merem; elhatároztam, hogy nappal meghúzódok valami félreeső árokban, szárkúp alatt és majd szépen a csillagok világánál folytatom az utat hazafelé. Azt már régen kiterveltem, hogy ha el is jutok hazáig, nem megyek be a faluba, mert abban biztos voltam, hogy a szökéseimet jelentették és odahaza keresnek. Elterveltem, hogy a falu határában levő nádasban húzódok meg, ott várom ki ennek a kuruc világnak a végét, mert arról szentül meg voltam győződve, hogy hamarosan vége lesz.

De a nádasban való rejtekhelyig még hosszú és tövises volt az út. Szerémségből át kellett jutni a Dunán Bácskába. És eközben valamit harapni is kellett volna. Azt modják, kibírja az ember negyven napig is, hogy egy falatot se egyen; egy lakatlan szigeten, ahol egy fűszál se terem, lehet, hogy kibírja. Én, ahogy leszállt az est, tanyák mellett botorkáltam, láttam a kivilágított ablakokat és nem gondolhattam másra, csak arra, hogy ott bent a tanyán, a lámpa fényében épp most vacsoráznak az emberek. Minket Pozarevacon nem fűrésztöttek tejben-vajban, amióta pedig onnan megléptem, egy falat nem sok, de annyi se csúsztott le a torkomon. Egyszóval szörnyen éhes voltam. Nem bírtam ki, hogy be ne kopogtassak egy tanya ablakán. Megmondtam, honnan jövök, hova tartok. Adtak, ha többet nem, hát egy darab kukoricakenyeret. Megfogadtam magamban, ha egyszer még szabad ember leszek, csakis kukoricakenyeret fogok enni. Olyan felséges volt az nekem akkor. Azóta se ettem, soha meg nem kívántam.

No, a dunai átkelés körül egy kis bonyodalom támadt, mert az öreg csónakos csak úgy volt hajlandó átvinni, ha a viteldíjat előbb ledolgozom a szőleijében. Nem volt tisztességes ember, mert három teljes napot dolgoztatott, igaz, kosztolt meg bort is adott. Harmadnap estéjén, Futak alatt szállított át a Dunán. Azt mondta: „Most már menj isten hírével!” De búcsúzóul a kezét nem nyújtotta.

Bácska földjére léptem. Nagy hál'istent mondtam. Levettem a sapkát a fejemről és fölnéztem az égre. Bujkált a hold. Egyedül álltam a Duna partján abban a bujkáló holdvilágban és egyszer csak azt vettem észre, hogy megerednek a könnyeim. Miért rugdos így engem a sors, mért kell nekem tolvaj módjára bujkálnom? Mit vétettem én, hogy ennyire megtaposnak?

Elindultam, hogy minél előbb kikeveredjek a Duna széli erdőségből. Úgy számítottam, hogy még két éjszaka és otthon leszek. De úgy meglódultam az éjszaka — hiába, hazai földön jártam —, hogy virradatra elértem a Bara völgyét.

Ezzel tulajdonképpen pontot is tehetnék szökésem történetének végére. De magát biztosan az is érdekli, hogy volt tovább. Hát fölütöttem a tanyámat a nádasnak azon a rejtett kis szigetén. Csak addig volt nehéz, amíg nem sikerült kapcsolatot teremtenem a faluval. Vártam a juhászokat, majd csak megjelennek, azokat jól ismertem, megbíztam bennük. Velük megüzentem a faluba a feleségemnek, hogy megvagyok, itt vagyok, senkinek egy szót se. A juhászok elmondják, hogy már kerestek a faluban. Vallatták a feleségemet is. Hollétemről senki se tud semmit. De valóban nem is tudott hosszú éveken át senki a feleségemen és a juhászokon kívül.

Eleinte egy kis nádkunyhóban húzódtam meg, augusztusban hozzáfogtam a vályogveréshez. Elég szépen haladt a munka; nappal a nádasban voltam, éjjel, holdvilágnál vertem a válykot. Szent István napján akkora zivatar kerekedett, hogy elmosta az összes vályogjaimat. Ekkor azt mondta az egyik juhász: „Hozzuk a faluból falverő deszkákat s egykettőre föl-taposunk magának egy falat!” Így is történt. Egy lapostetejű kis házat sikerítettünk, akkorát, amekkorát a nádas szépen elrejt magában. Ebben a házacskában rendezkedtem én be. Fel kellett készülnöm a télre. Szed-

tem ki a Barából a halat, fészekből a madártojást. A juhászok rendszeresen szállították a kenyeret, a sót, a tiszta alsóneműt. A feleségem óvatosságból egyszer se látogatott meg.

Ötvenháromban tértem be a faluba. Azt beszéltek akkor, hogy már minden elévült, ami volt. Az én bűnöm is. Az én bűnöm meg csak annyi volt, hogy negyvenhétben nem termett a földem annyit, amennyit ők a papirosra irtak. Ezért két évet szabtak ki rám, ötévi bujdosás lett belőle. Higgye el, még ma se bántam meg.

Mert én ott a nádasban, a békák, siklók meg a vízimadarak közt rátaláltam valamire, amit máshol aztán hiába kerestem. Rátaláltam a békére és nyugalomra. Ötvenháromban nem is leltem a helyemet bent a faluban, csakhamar visszaköltöztem a nádi világba. Hoztam magammal egy öreg szamarat; a földet a faluban mind eladtam, egy holdat vettem itt a nádas közelében. A csacsi nemsokára kimúlt, ott temettem el a kunyhó végében. Vettem egy másikat, egy fiatal; olyan volt az, mint egy fundamentum, építeni lehetett rá.

Csalogattak vissza a faluba, de én csak nevettem rajtuk. Egyszer egy egész deputáció jött ki hozzám. Úgyse fogja kitalálni, ki vezette azt a deputációt, inkább megmondom: az az ember, aki annak idején az obavezáért felelt nálunk, épp az, aki negyvennyolcban a papirosra többet írt fel, mint amennyit a földem termett. Az, akinek tulajdonképpen a nyugalmamat köszönhetem. Most ő könyörgött a legjobban, hogy térjek végre észhez, költözzek be a faluba. Ekkor odafordultam hozzá és azt mondtam neki: „De ha nekem így a jó és nem akarok többé visszamenni a faluba, rendőrökkel fogsz oda visszavitetni?” Kifolyt a vér az arcából, elhalványodott, láttam, hogy megszegyellte magát. Visszavágtam. Pedig isten látja lelkemet, nem akartam. A múltamat már rég eltemettem magamban — most se hozakodtam volna vele elő, ha maga nem regnál annyit rajta.